

M. ŞEMSETTİN GÜNALTAY ULUSAL SEMPOZYUMU
(16-18 Ekim 2015, Erzincan)

M. ŞEMSETTİN GÜNALTAY NATIONAL SYMPOSIUM
(16-18 October 2015, Erzincan)

Ömer ASLAN*

Tarihsel süreçte toplumumuzun manevi ve toplumsal belleğine şekil vermiş şahsiyetlerin, her dönemin kendi bilgi birikimi içerisinde yeniden ele alınmaları gerekmektedir. Bu şahsiyetlerin değeri ancak günümüz hal ve lisanına aktarıldığı kadarınca anlaşılacaktır. Toplumumuz için önemli bir yere sahip olan M. Şemsettin Günaltay döneminde ilmi ve siyasi anlamda kazandırdığı değerler ve bunun yanı sıra eleştirilen yanlarıyla sempozyumun konusu olmuştur. Bu Sempozyumun da bu amacı hedeflediğini belirtmekte yarar bulmaktayız.

Cumhuriyet yıllarının erken dönemlerinden itibaren, ülkemizin önemli düşünürlerinden olan M. Şemsettin Günaltay, 1883 yılında Erzincan'ın Kemaliye ilçesinde doğmuş, küçük yaşlarda İstanbul'a giderek Üsküdar Ravzay-ı Terakki Mektebi'ni ardından Dârülmualimin-i Âliye fen şubesini birincilikle bitirmiştir. İstanbul Dârüşşafaka'da Geometri öğretmenliği yapmış, Kıbrıs İdâdîsi'nde müdür muavinliği ve müdürlük yapmıştır. Maarif Nezareti tarafından bir yıllığına İsviçre Lozan Üniversitesine gönderilmiş, oradan döndükten sonra müdürlük, farklı fakültelerde öğretim görevliliği, 1924'te Darülfünun İlahiyat Fakültesinde İslam tarihi ve fıkıh tarihi müderrisliğini yaparak bunun yanında fakülte sekreterliği ve ardından da aynı fakültenin dekanlığını yapmıştır. Ayrıca 1941 yılından vefatına kadar Türk Tarih Kurumunun başkanlığını yapmıştır. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde ordinaryüs profesör olarak ders vermiştir. Akademik hayatının yanı sıra siyasi hayata da aktif olarak katılan M. Şemsettin Günaltay, 1915'te İttihat ve Terakki Fırkası'ndan Ertuğrul(bugünkü ismi ile Bilecik) mebusu seçilerek meclise girmiş, daha sonra TBMM'de Cumhuriyet Halk Fırkasından yedi dönem üst üste Sivas, bir dönem de Erzincan milletvekili seçilmiştir. 1949 yılında tek parti döneminin son başbakanı olarak görev yapmıştır. Demokrat Parti hükümeti döneminde ve sonrasında yine mecliste milletvekili olarak bulunmuştur. 20 Ekim 1961 yılında İstanbul'da vefat etmiş, vasiyeti üzerine Ankara'daki Cebeci Asri Mezarlığına defnedilmiştir.

Erzincan ili için önemli bir yere sahip olan M. Şemsettin Günaltay'ın hakkında bugüne kadar yapılan çalışmaların yeterli olduğu söylenemez. Şemsettin Günaltay'ın fikirlerinin anlaşılması ve günümüz insanıyla buluşturulması amacıyla Erzincan Üniversitesi 10. yıl etkinlikleri dâhilinde İlahiyat Fakültesi tarafından 16-18 Ekim 2015 tarihinde Erzincan'da “*M. Şemsettin Günaltay Ulusal Sempozyumu*” gerçekleştirilmiştir. Ayrıca bu sempozyum Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin tertiplelediği ilk sempozyum olma hüviyetine de sahiptir. Sempozyuma yurt içinden değişik il ve üniversiteden konu ile ilgili bilimsel yayınları veya araştırmaları bulunan akademisyenler ve araştırmacıların katılımıyla Erzincan ilinde Erzincan Üniversitesi Yalnızbağ kampüsünde gerçekleşti.

Üç gün boyunca devam eden sempozyumun ilk günü(16 Ekim) açılış programı ve birinci oturum ile başladı. Saygı duruşu, istiklal marşı ve Kur'an-i Kerim tilaveti ile başlayan sempozyum, Erzincan Üniversitesi'nin 10. yılı olması hasebiyle üniversitenin kurulmasından şimdiki durumunu konu alan tanıtım filmi gösterildi. Ardından protokol

* Arş. Gör., Erzincan Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Erzincan-Türkiye, oaslan@erzincan.edu.tr

konuşmalarına geçildi. Sempozyumun açılış konuşmasını Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Mustafa Alıcı yaparak, üniversitelerin bir diğer görevi de böyle ilmi faaliyetler gerçekleştirmek olduğunu, Günaltay'ın tarihimizde ve özelde diyanet ve ilahiyat camiasındaki önemini vurgulayarak sempozyumun düzenlenmesinde emeği geçen Erzincan valisine, üniversite rektörüne, akademisyenlere ve sempozyum düzenleme komitesine teşekkür etti. Açılış konuşmalarından ikincisini yapan Erzincan Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. İlyas Çapoğlu, katılımlarından dolayı katılımcılara teşekkür ederek, Erzincan'ın büyük şahsiyetler yetiştirdiğine ve Günaltay'ın da bu şahsiyetlerden biri olduğuna değinerek yapılacak olan bu sempozyumun Günaltay'ı anlamada önemli bir rol üstlendiğini ifade etti. Sempozyumu düzenlemede emeği geçenlere ve değerli vakitlerini ayırarak değişik illerden teşrif eden akademisyenlere de teşekkür etti. Ardından Erzincan Valisi Süleyman Kahraman gençlere tavsiyeler içeren kısa bir konuşma yaparak, katılımcılara ve emeği geçenlere teşekkür ettiğini belirtti.

Açılış konuşmalarından sonra sempozyumun ilk oturumu olan “ *Türk Aydın Kimliği Olarak M. Şemsettin Günaltay*” başlıklı oturuma geçildi. Prof. Dr. Adem Dölek hocamızın oturum başkanlığını yaptığı bu oturumda 22. Dönem Erzincan Milletvekili Naci Terzi “*Şemsettin Günaltay'ın Meclis Konuşmaları*” adlı tebliğlerinde Günaltay'ın fazla tanınmamasının nedenlerini belirtip Günaltay'ın meclisteki Kur'an-i Kerim'in tercemesi, diyanet bütçeleri ve birleşmiş milletlerine katılma ile ilgili konuşmalarından kesitler sundu.

“*Şemsettin Günaltay'a Göre Müslüman Dünyanın Aydın Krizi*” başlıklı tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Hüsnü Aydeniz hocamız, Günaltay'ın neden önemli bir şahsiyet olduğunu ifade etti, aydın yetiştirme sorunları konusunda tespit ettiği problemlerin günümüzde de devam etmesinin üzüntü verici olduğunu belirterek bu sorunların neler olduğu üzerinde durdu. Aşağılık kompleksi eleştirisini yaparak, metodolojik değişimlerin zorunluluğuna değindiğini ifade eden hocamız devrimlerin radikal değişimler içerdiğini bu yüzden devrimci değil inkılapçılığın değişimlerde daha doğru olacağını tebliğinde sundu.

Doç. Dr. Ahmet İshak Demir, “*Bir Cumhuriyet Aydını Olarak M. Şemsettin Günaltay*” adlı tebliğinde batı karşısında duruşumuz ve Ş. Günaltay üzerinde durdu. Günaltay'ın Cumhuriyet aydını olarak tanımlanıp tanımlanamayacağı konusunu açarak, Günaltay'ın İslamcı yazarlar arasında olduğunu ifade etti. Aydın kimsenin iki niteliğini dile getirdi; biri sorgulayan tip diğeri önderlik yapan, eleştiren ve araştıran tip şeklinde açıkladı. Tebliğini Günaltay'ın dine ve hurafelere bakışını izah ederek sonlandırdı.

Bu oturumun son konuşmacısı Prof. Dr. Mustafa Alıcı hocamız “*Şemsettin Günaltay'ın Aydın Evreni; Din, Dindar ve Dini Olan*” adlı tebliğlerinde bir aydının din tanımının oldukça önemli olduğunu belirterek din tanımı üzerinde durdu. Hocamız, kısıtlayıcı din ile özgürleyici din kavramlarını açıklayarak bizim için Cibril hadisinin olmasının din tanımımız için kolaylaştırıcı bir metod olduğunu belirtti. Ayrıca Ş. Günaltay'ın zor bir dönemin adamı olduğunu, savrulmanın yaşandığı bir dönemde yaşadığını ifade etti ve cumhuriyet projesi üzerinde durdu. Günaltay'ın doğunun metodu ile batının aklını birleştirdiğini, son olarak da dinin aslında hakikat ve dinin aslında olmayan hurafat ayrımını Ş. Günaltay'da gördüğümüzü belirterek tebliğlerini sonlandırdılar. Bu oturumun sonunda katılımcı ve dinleyicilerden gelen sorulara hocalarımız tarafından cevap verilerek bugünkü oturum sonlanmış oldu.

Sempozyumun ikinci gününde(17 Ekim) son oturumu değerlendirme oturumu olarak toplamda dört oturum yapıldı. Sabah yapılan ilk oturum “*Tarihçi ve Eğitimci olarak M. Şemsettin Günaltay*” başlıklı oturum oldu. Bu oturumun başkanlığını Prof. Dr. İbrahim Emiroğlu yaptı. Bu oturumun ilk tebliğini Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma hocamız “*Müsbet İlim-Siyaset Adamlığı, Menfi İlim-Siyaset Adamlığı zaviyesinden M. Şemsettin Günaltay*” başlığı ile sundu. Tebliğlerinde hocamız müsbet ve menfi ilim adamlığı üzerinde durdu. İlmîni siyasete siyaseti gerçeğe yönelten ama ilmîni statükoya teslim ve heba etmeyen ilim adamını müsbet ilim adamı olarak belirtti. Menfi ilim adamlığını da ilmîni siyasete siyaseti de mevcut statükoya heba eden kişi olarak tarif etti. Bu bağlamda Ş. Günaltay’ı değerlendiren hocamız Günaltay’a çok da artı ve olumlu değerler hamletmedi.

İkinci konuşmacı olarak Öğr. Gör. Bekir Emiroğlu “*Şemsettin Günaltay’ın Din Eğitimi Görüşleri*” başlıklı tebliğinde Günaltay’ın eğitim ile ilgili görüşleri üzerinde durarak, Günaltay’ın işlevsel bir eğitim sistemini düşündüğünü belirtti. Eğitimin nasıllığı konusuna da eğildiğini belirterek, eğitimin içeriğine yönelik getirdiği ilkeleri dile getirdi. Ayrıca Günaltay’ın imam hatip eğitiminin gerekliliğine vurgu yaptığını ifade etti.

Oturumun son tebliği “*Ş. Günaltay’da Zulmet ve Nur Metaforu*” başlığı ile Arş. Gör. Nurgül Bulut tarafından yapıldı. Bu tebliğinde nur ve zulmet kavramı üzerinde duran hocamız bu kavramları Günaltay’ın Zulmetten Nura isimli eseri üzerinden tahlil edeceğini belirtti. Günaltay’ın asıl nurun İslam’da olduğunu ifade etmesi ile tam bir meydan okumada bulunduğunu söyledi. Ayrıca nur; İslam’ın, ahlakın ve ilerlemenin adı olurken zulmet ise hurafatın, cehaletin ve ataletin adı olduğunu dile getirerek tebliğini sonlandırdı. Oturumun soru-cevap bölümünden sonra çay molasına geçildi.

Dikkat çekici tebliğlerin olduğu “*M. Şemsettin Günaltay’da İslam Düşüncesi*” başlıklı üçüncü oturuma geçildi. Oturum başkanlığını Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma’ın yaptığı bu oturumda beş tebliğ sunuldu. Bunlardan ilki Prof. Dr. İbrahim Emiroğlu tarafından verildi. “*Felsefe-i Ūla Hakkında Bazı Düşünceleri*” başlıklı tebliğinde hocamız Günaltay’ın Felsefe-i Ūla kitabının felsefi açıdan tahlili üzerinde durdu. Bilimcilik adına ortaya çıkıp dini yadsıyanlara M. Ş. Günaltay’ın şiddetle karşı çıkışını ifade etti. Günaltay’ın pozitivistlere şiddetli eleştiri getirdiğini ayrıca ruhçuluk üzerinde durduğuna değindi. Bugünkü din felsefesinin içeriklerinin aynı şekilde Günaltay’ın bu kitabında da bulmanın mümkün olduğunu belirtti.

“*M. Ş. Günaltay’ın Kozmoloji Anlayışı*” adlı ikinci tebliği Siirt İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Cemalettin Erdemci sundu. Bu tebliğinde İslam kelâm anlayışında kozmolojinin konumuna, İslam kelâm kozmoloji anlayışı nereden kaynaklanmıştı, işlevi nedir?, ne işe yarar?, kaynağı nedir? Bu bağlamlarda atomun(cevherlerin) yapısı nedir? Ve kozalite(nedensellik) Sorularına değinerek Günaltay’ın kozmoloji anlayışını dile getirdi.

Üçüncü konuşmacı olarak Yrd. Doç. Dr. Fadıl Ayğan “*M. Şemsettin Günaltay’ın Kelâmî Görüşleri*” başlıklı tebliğinde Günaltay’ın fazlaca değindiği konular üzerinde duracağını ifade ederek Günaltay’ın kelâmî fikirlerini etkileyen en önemli faktörün yeni ilmi kelâm anlayışı ile tecdid ve ıslahat fikrinin olduğunu belirtti. Hocamız kelâmın bilgi problemlerinden bahsetti. Bilgi, varlık, kader, irade ve imamet kavramlar üzerinde durdu.

Diğer bir konuşmacı olan Yrd. Doç. Dr. Ali Çağlar Deniz “*M. Şemsettin Günaltay’ın Toplum Dair Görüşleri*” başlıklı tebliğini sundu. Bu tebliğinde Günaltay’ı değerlendirirken içinde bulunduğu şartlar içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine değindi. Günaltay’ın çıkış yolu arayan bir fikir adamı olduğunu ifade ederek; evlilik üzerine getirdiği izahatları, Günaltay’da muhacirlik kavramını izah etmeye çalıştı. Hocamızın dikkat çeken bir cümlesi “Günaltay çelişki yaşamıyor, zamana göre kendisini ifade ediyor” cümlesi oldu. Günaltay’ın sosyolojik açıdan analizini yaparak tebliğini sonlandırdı.

Oturumun son tebliğini “*Ş. Günaltay’ın Mantık Çalışmaları*” başlığı ile Arş. Gör. Turgut Akyüz yaptı. Tebliğinde Günaltay’ın mantık anlayışına değinen hocamız Günaltay’ın mantığı anlatmaya çalışırken İbn-i Sina ve Farabi’ye dayalı olarak anlatmaya çalıştığını ayrıca mantığın sanat mı olduğu ilim mi olduğu ya da metod mu olduğu konusuna dikkat çekti. Ş. Günaltay’a göre Müslümanların mantıkta aktif olmadığını dile getirdi. Bu tebliğ ile üçüncü oturum sona erdi. Namaz ve yemek molasından sonra sempozyumun dördüncü oturumu olan “*Ş. Günaltay’da İslami İlimler*” başlıklı oturuma geçildi.

Dört tebliğin sunulduğu Günaltay’da İslami ilimler başlıklı bu oturumun başkanlığını Prof. Dr. Cemalettin Erdemci yaptı. Bu oturumun tebliğcilerinin Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi hocaları olması dikkat çekti. İlk konuşmacı Prof. Dr. Adem Dölek “*Günaltay’ın Hadislere Bakışı*” adlı tebliğini sundu. Tebliğinde Günaltay’ın kitaplarında geçen hadisleri incelediğini; ağırlıklı olarak ilim, ticaret, ahlak ile ilgili hadisler vurgu yaptığını dile getirdi. Zulmetten Nura ve Hurafattan Hakikate adlı eserlerinde çokça hadisleri kullandığını gördüğümüzü ifade etti. Ayrıca Günaltay’ın bazı hadisler kendi yorumunu kattığını ve bazen de senetsiz hadisler yer verdiğini söyledi. Hocamızın dikkat çektiği bir konu ise Günaltay’ın mevzu haberlere karşı çıktığı ancak kendisinin de bazı mevzu haberlere yer verdiğini söyleyerek tebliğlerine son verdi.

Bu oturumun ikinci konuşmacısı Prof. Dr. Süleyman Tülücü “*Ş. Günaltay’da cahiliye Arap Edebiyatı Kayıtları*” tebliğini sundu. Hocamızın ciddi bir bibliyografi çalışması yaptığı görüldü. Genel hatları ile Günaltay’ın eserlerinde Arap edebiyatına yaptığı atıfları ifade ederek bu atıfların bibliyografik değerini dile getirdi.

Bir diğer konuşmacı ise “*Şemsettin Günaltay’ın Tasavvuf ve Tarikatlara Yaklaşımı*” başlıklı dikkat çekici tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Halil Baltacı hocamız oldu. Hocamız tasavvuf tarihine kısa bir değinmeden sonra Cumhuriyet aydınının tasavvufa yaklaşımını analiz etti. Cumhuriyet aydınına üç gruba ayıran hocamız bunları batıcılar, Türkçüler ve İslamcılar şeklinde belirterek bunlardan sadece İslamcıların tasavvufa atıfta bulunup yer yer olumlu ve olumsuz eleştirilerin olduğunu dile getirdi. İslamcılar arasında sayılan Ş. Günaltay’a göre Tasavvuf menşinin Kur’an ve sünnet olduğu, iddia edildiği gibi Hint-İran kültürünün bir taklidi olmadığını dile getirdi. Günaltay’ın tarikatların ve tekkelerin bozulma nedenlerine getirdiği yorumları inceleyerek Günaltay’a bir takım itirazlar getirdi.

Oturumun son konuşmacısı “*M. Şemsettin Günaltay’ın Fıkıh Anlayışı*” başlıklı tebliği ile Yrd. Doç. Dr. Mehmet Gayretli hocamız fıkıh tanımı ve ictehad konusu üzerinde durdu. İctihadın dört konuda yapılabileceğini bunların itikad, ibadet, melekeler ve muamelatta olduğunu ifade etti. İtikad, ibadet ve melekeler alanının

normatif(kuralının belli) olduğunu bunlarda içtihadın yapılamayacağı ancak muamelatta içtihadın mümkün olabileceğini dile getirdi. Günaltay'ın zuhur eden tüm problemlerin istihsan ile çözülmesi gerektiğini dile getirip Günaltay'ın modernist bir İslamcı olduğunu; M. Akif Ersoy gibi radikal bir muhalefet gösterip dışarda kalabileceğinin mümkün olduğu ancak onun siyaseti tercih etmiş olduğunu bunu da önemli ve olumlu gördüğünü dile getirerek tebliğini sonlandırdı. Diğer oturumlarda olduğu gibi bu oturumun sonunda da soru-cevap bölümü gerçekleşti.

Sempozyumun son ve beşinci oturumu olan *değerlendirme* oturumuna geçildi. Bu oturumda “*Günaltay ve İmam Hatip Liseleri*” ile alakalı şehirde bir konferansı bulunan Yrd. Doç. Dr. Mustafa Öcal, sempozyumda değinilmeyen birkaç konuya temas ederek kısa bir değerlendirmede bulundu. Değerlendirme oturumunda değerlendirmelerde bulunan Prof. Dr. İbrahim Emiroğlu, değerlendirmelerini iki açıdan yaptı; öncelikle şekilsel olarak değerlendirme yapan hocamız, Erzincan ili için böyle bir sempozyumun çok anlamlı ve önemli olduğuna vurgu yaptı. Sempozyumun düzenlemesinde görev yapanlara düzenli ve sorunsuz bir şekilde sempozyumu gerçekleştirdiklerinden dolayı teşekkürlerini sundu. Sempozyumun tek eksiğinin katılımcıların az olması olduğunu söyledi. Daha sonra ikinci olarak içerik açısından değerlendirmelerde bulunup sempozyumda sunulan tebliğleri özetleyerek değerlendirmelerini dile getirdi. Değerlendirmede bulunan diğer bir hocamız Prof. Dr. Mustafa Alıcı oldu. Günaltay hakkında kısa bir değerlendirmede bulunarak “Günaltay'ın bize benzediği için onu tenkit etmeye fazla yüzümüz de hakkımız da yok” dedi. Son olarak Prof. Dr. İhsan Süreyya Sırma hoca değerlendirmelerde bulundu. Değerlendirmesinde bu milletin ezana hasret bırakıldığını, cenazelerin kaldırılmadığını ifade ederek Ş. Günaltay'ın işte bu dönemlerin adamı olduğunu hatırlattı. İlahiyat ve imam hatip okullarını kurarak kendi rejimlerini saklamaya çalıştıklarını ancak Allah imam hatip ve İlahiyat Fakültelerini dönüştürdü ve ulemalar yetiştirmesini sağladı diyerek sempozyumun bilimsel kısmı burada sona erdi. Değerlendirmelerin sona ermesi ile Erzincan Valisi'nin verdiği yemeğe gidilerek sempozyumun ikinci günü sona ermiş oldu.

Sempozyumun yoğun geçtiği Cuma ve cumartesi gününden sonra sempozyumun son gününde(18 Ekim) sempozyuma iştirak eden değerli hocalarımız, sempozyum düzenleme komitesi ve Erzincan İlahiyat Fakültesi hocaları ile Erzincan'ın görülmeye değer mekanlarına gezi düzenlendi. Erzincan'ın manevi sembollerinden olan Terzi Baba hazretleri ziyaret edildi. Girvelek şelalesi, Ergen Dağı ve kayak merkezine kısa ve verimli bir gezi düzenlenip yenilen yemekten sonra sempozyum tamamlandı.

Sonuç olarak sempozyumun başta belirttiğimiz hedeflere ulaştığını, Ş. Günaltay'ın tanınması ve tanıtılması konusunda ciddi bir rol üstlenip bunu başarıyla gerçekleştirdiğini dile getirebiliriz. Erzincan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ilk kez böyle bir ev sahipliği yapmasına rağmen sorunsuz ve gayet başarılı bir sempozyum gerçekleştirdiğini ifade edebiliriz. Bununla beraber farklı yerlerden gelen akademisyenler ve sempozyuma katılım gösterenler arasında faydalı bir görüş alış verişini olmuştur. Sempozyumda sunulan bildiriler daha sonra bir kitapçık halinde yayınlanarak kamoyu ile paylaşılacaktır. Son olarak sempozyumun gerçekleşmesinde emeği geçen herkese; başta Erzincan valiliğine, Erzincan Üniversitesi Rektörlüğüne, İlahiyat Fakültesi Dekanlığına, sempozyum tertip komitesi ve üyelerine, uzak ve yakından gelen tüm katılımcılara teşekkürlerimi arz ederim.

